

בינת ההלכה

גליון מס' רלה פרשת אמור תשפ"ד יו"ל ע"י יצחק בירך דסקל - דיין ומו"צ

מלוקט מספר פסקי תשובות על שו"ע אורח חיים – סימן שח אות ג

מאת הגאון רבי שמחה בן ציון אייזיק רבינוביץ שליט"א

פסקי תשובות אורח חיים סימן שח אות ג

ג. כלים ומאכלים העומדים לסחורה, והעומדים להשאלה תמורת תשלום שם, רמ"א: והוא הדין כלים המיוחדים לסחורה²⁹ ומקפיד עליהם. שלא להשתמש בהם כדי שלא יתקלקלו. אבל אם אינו מקפיד עליהם, אף שהם מיוחדים לסחורה, ונתנם באוצר גם כן, שרי לטלטל (מ"ב סק"ז). ובכלל זה כל דברי מאכל למיניהן, אף על פי שעומדים לסחורה, אין בהם משום מוקצה, וכמבואר בשו"ע (סימן ש"י סעי' ב') ומשנ"ב שם (סק"ד), כי דעת הסוחר עליהם לאכול מהם כשירצה, ואינו בגדר מקפיד עליהם.

ובכמה מגדולי הפוסקים³⁰ מצינו שכתבו שאפילו מקפיד הסוחר והחנווני שלא לאכול מהם, מכל מקום לא חל עליהם איסור מוקצה, שהרי³¹ כל הון ביתו יתן האדם בשביל אוכל, ולעולם אין שייך להחיל דיני מוקצה על אוכלין הראויים ועומדים למאכל, ויש³² הכותבים שכל דבר שהוא מתענוגי שבת ולצורך שבת, אפילו מיועדים לסחורה, לא רצו חכמים לגזור עליהם איסור מוקצה, ובכלל זה גם³³ כתבי הקודש (ספרי קודש העומדים למכירה), שהרי מצוה לעסוק בתורה בשבת.

ויש³⁴ הכותבים עוד, שגם בשאר דברים, כגון בגדים וכלי אכילה ושאר חפצים וכדו', שזקוק להם בשבת, רשאי ליטלם מן המוכר (בדרך היתר, ללא³⁵ שום חשש מקח וממכר ומשא ומתן, וללא פיסוק דמים וכדו', ובלא חשש ד'אוושה מילתא'), כשמכאן ואילך ישארו אצלו (ולאחר השבת ישלם דמיהם), ולא אסרו משום מוקצה אלא כשבדעתו להשתמש בהם דרך עראי ולחזירם לסוחר, שבהם אם מקפיד הסוחר על כך, שמא יארע בהם הפסד או קלקול, אסור משום מוקצה מחמת חסרון כיס. אך יש³⁶ החולקים על קביעה זו וסוברים שמכל מקום מצד 'מיגו דאיתקצאי' יש לאסור, כי הרי בכניסת השבת לא היה בדעת הסוחר להשתמש בכלים אלו, לא הוא ולא אחרים, ואסח דעתיה מינייהו.

אמנם בדברים אשר שכיח שמבקשים ממנו בשבת ויום טוב, כגון כלי אכילה חד פעמיים וחיתולי תינוק חד פעמיים, וכיוצא באלו, שפיר³⁷ אפשר להקל לקחת בשבת מן המוכר, ולפי הכללים המבוארים בסימן שכ"ג אות א'.

וכלים³⁸ העומדים להשאלה (אפילו³⁹ תמורת תשלום), לדברי הכל ובכל ענין אין בהם איסור מוקצה, ומותר להשאילם⁴⁰ בשבת לצורך היום.

²⁹ . ובכלל כלים העומדים לסחורה גם אדם שקנה חפץ ואינו מוצא חן בעיניו ובדעתו להחזירו למוכר, שודאי מקפיד עליו שלא להשתמש בו שלא יפגם ויפסד - סי' שלחן שלמה אות ז' בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל. ואם נמלך עליו בשבת להחזיקו אצלו, באנו לפלוגת האחרונים דלקמיה אם אמרינן ביה 'מיגו דאתקצאי', ואם בשבת גופא החליט להחזירו ושוב נמלך, לכו"ע אינו מוקצה, דאין מוקצה לחצי שבת.

³⁰ . מקור חיים לחוות דעת בסופו (בהגהות על המג"א סק"ג), אור שמח פכ"ה מהלכות שבת ה"ט, שו"ת יגל יעקב חאו"ח סי' מ"ז, וע"ע בזה בשו"ת מגדנות אליהו ח"ב סי' ס', ולקמיה סי' ש"י הערה 8. ועיי"ש לענין אתרוגי מצוה ומצות מצוה.

³¹ . אור שמח שם.

³² . חיי אדם כלל סי' סע"י ב'.

³³ . חיי אדם שם. ולדבריו יש לנו להחזיר לעינין בספרי קודש הפרוסים על דוכן מכירת ספרים, אפילו כוונתו על מנת לדעת אם לקנותו, ואין בזה משום ממצוא חפצך, דחפצי שמים מותרים (שו"ת רבבות אפרים ח"ו סי' ר"ה), אם כי בודאי יש לזוהר שלא יהיה כעובדין דחול וזילותא דשבתא, ולסוחר איסור גמור להציג מרכולתו בשבת קודש כדרכו בימת החול, ובלא"ה גם לצורך מצוה דליכא משום ממצוא חפצך, אין להחזיר אלא במקום הכרח כשאי אפשר בימות החול, כמבואר בסי' ש"ו אות ב'.

³⁴ . שו"ת אבני נזר חאו"ח סי' ת"ב, תפארת ישראל כלכלת שבת כללי מוקצה בשבת סק"א בהגה"ה, שו"ת דברי יואל ח"א סי' י"ט, שו"ת דברי שלום ח"א סי' ל', ששי"כ פ"כ הערה פ"ג בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל.

³⁵ . כמבואר בהרחבה בסי' שכ"ג אות א'.

³⁶ . חזו"א סי' מ"ב סקט"ז. ובעצם תליא בפלוגת המג"א (סק"ט), המוכר במשנ"ב סק"ה) והגרעק"א (על המג"א שם) ושאר אחרונים, עיין להלן אות כ' וסי' ש"י אות ו'.

³⁷ . דלא גרע מכלים רעועים מער"ש שנשברו, וכמבואר בחזו"א סי' מ"ג סק"א, וכן בדבריו דלעיל כתב "אף על גב דלפעמים נשבר סכיניו בשבת וחפצו ליקח מסכיניו חנותו, מ"מ חשיב מוקצה כיון שלא שכיח כלל וחשיבי כגרוגרות וצימוקים" וכי'.

³⁸ . חיי אדם כלל סי' סע"י ג' (פ' ז').

³⁹ . ששי"כ פ"כ סעי' כ"א. אך אסור לדבר על סכום מעות בשבת. ולענין לתת פקדון - עיין סי' ש"ז אות ט"ז.

⁴⁰ . עפ"י הכללים המבוארים בשו"ע ומשנ"ב סי' ש"ז סעי' י"ב ושם אות ט"ז.